

1.1. ZLOSTAVLJANJE PRILIKOM UPOTREBE SREDSTAVA PRINUDE

PREDMET BERLIŃSKI PROTIV POLJSKE
(predstavke br. 27715/95 i 30209/96)

PRESUDA
Strazbur, 20. jun 2002.

U predmetu *Berliński protiv Poljske*,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrto odjeljenje), koji je zasijedao u vi-
jeću u sljedećem sastavu:

G. RESS, *predsjednik*,
L. CAFLISCH,
J. MAKARCZYK,
I. CABRAL BARRETO,
V. BUTKEVYCH,
J. HEDIGAN,
S. BOTOCHAROVA, *sudije*,
i V. BERGER, *sekretar Odjeljenja*,

pošto je razmatrao predmet na zatvorenim sjednicama 18. januara 2001.
i 30. maja 2002,
donosi sljedeću presudu, usvojenu drugog navedenog dana:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu dvije predstavke (br. 27715/95 i 30209/96) koje su Evropskoj komisiji za ljudska prava u skladu sa nekadašnjim članom 25 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu „Konvencija“) podnijela dvojica državljana Poljske, Roman i Slavomir Berliński (u daljem tekstu „podnosioci predstavke“), 10. aprila 1995. i 22. februara 1994.

2. Vladu Poljske (u daljem tekstu „Država“) je zastupao njen zastupnik, K. Drzewicki, iz Ministarstva spoljnih poslova. Podnosiocima predstavke, kojima je bila dodijeljena pravna pomoć, zastupao je B. Narain, advokat iz Londona.

3. Podnosioci predstavke su, konkretno, tvrdili da ih je 4. oktobra 1993. zlostavljala policija i da im je povrijeđeno pravo na odbranu zbog toga što za

vrijeme istrage koja se vodila u krivičnom postupku protiv njih više od godina dana nijesu imali branioca.

4. Predstavka je proslijeđena Sudu 1. novembra 1998, kada je Protokol br. 11 uz Konvenciju stupio na snagu (čl. 5, st. 2 Protokola br. 11).

5. Predstavka je dodijeljena Četvrtom odjeljenju Suda (pravilo 52, st. 1 Poslovnika Suda). U okviru tog odjeljenja, Vijeće koje je razmatralo predmet (čl. 27, st. 1 Konvencije) formirano je u skladu sa pravilom 26, stav 1.

6. Odlukom od 18. januara 2001. Sud je predstavku proglasio prihvatljivom u jednom dijelu.

7. Vijeće je, nakon konsultacija sa stranama u postupku, odlučilo da nije potrebna usmena rasprava o meritumu (pravilo 59, st. 2 *in fine*), a svaka od strana je pismeno odgovorila na napomene druge strane.

8. Prvog novembra 2001. Sud je promijenio sastav svojih odjeljenja (pravilo 25, st. 1), ali je ovaj predmet ostao u nadležnosti Vijeća formiranog u okviru nekadašnjeg Četvrtog odjeljenja.

ČINJENICE

9. Prvi podnosilac predstavke, Roman Berliński, državljaniin je Poljske rođen 1971. Drugi podnosilac predstavke, Sławomir Berliński, državljaniin je Poljske rođen 1974. Podnosioci predstavke su braća. Trenutno žive u Poljskoj.

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

A. Događaji od 4. oktobra 1993.

10. Podnosioci predstavke, koji se bave bodi-bildingom, bili su 4. oktobra 1993. u sportskom klubu na Univerzitetu u Lublinu (*Lublin*). Pošto su u klubu bili bez neophodne dozvole, menadžer kluba je od njih tražio da izađu. Upozorio ih je da će pozvati policiju ukoliko ne odu. Podnosioci predstavke nijesu htjeli da izađu. Menadžer je pozvao policiju i šestorica uniformisanih policajaca su ubrzo stigli.

11. Prema tvrdnjama podnosilaca predstavke, policajci su navodno „pokazali neprijateljsko raspoloženje“ prema njima i „nije ih interesovala provjera [ličnih dokumenata], već su jednostavno željeli da ih istjeraju“ iz sportskog kluba. Policajci su „odmah htjeli da ih vežu lisicama i povukli su im ruke ka leđima“. Podnosioci predstavke kažu da su se „opirali ovakvom postupanju“. Prvi podnosilac predstavke je „uspio da se oslobodi za trenutak“, dok su drugog podnosioca predstavke dvojica policajaca „gurnula i povukla“. Njega su poprskali suzavcem i udarili palicom.

12. Prema navodima Države, podnosioci predstavke su pružali otpor i napali su policajce koji su pokušavali da ih uhapsu. Jednog policajca su šutnuli u lice, a drugog u međunožje.

13. Strane u postupku navode da su podnosioci predstavke popustili tek kad je jedan od policajaca izvadio pištolj iz futrole. Onda su ih policajci vezali lisicama.

14. Podnosioci predstavke su smjesta stavljeni u policijsko vozilo.

15. Država navodi da su se podnosioci predstavke i dalje opirali dok su ih odvodili u vozilo, pa je ponovo morala biti upotrijebljena sila.

16. Podnosioci predstavke su bili odvedeni u policijsku stanicu udaljenu četiri kilometra od sportskog kluba.

17. Prema tvrdnjama podnosilaca predstavke, stavljeni su na pod policijskog vozila, a ruke su im ostale vezane lisicama. Vozilo nije imalo odvojen prostor za uhapšene. Policajci i podnosioci predstavke bili su zajedno zatvoreni u zadnjem dijelu vozila. Podnosioci predstavke „nису imali izbora nego da izlože svoja tijela na domet policajcima“. Oni su „primili teške udarce po glavi, bubrežima, leđima i kičmi“. Policajci su ih tukli palicama. Prvi podnosilac predstavke je izgubio svijest.

18. Država je negirala da je unutar policijskog vozila došlo do bilo kakvog zlostavljanja.

19. U policijskoj stanici podnosioci predstavke su ukratko ispitani. U dijelu zapisnika sa tog saslušanja prvog podnosioca predstavke, koji se ticao njegovog fizičkog stanja, stoji sljedeće: „prije [hapšenja osjećao se] dobro, trenutno [se žali na] bol u predjelu lijevog oka, vrata, lijevog bubrega, vilice i glave“. U odgovarajućem dijelu zapisnika sa istovremenog saslušanja drugog podnosioca predstavke stoji: „bol u predjelu sljepoočnica, ruku, nosa, zuba i desnog palca“. Kasno uveče, istog dana, podnosiocima predstavke je pregledao ljekar. Rendgenski snimak lobanje prvog podnosioca predstavke nije pokazao bilo kakve uočljive povrede glave. Na osnovu fizičkih pregleda podnosilaca predstavke, koji nijesu pokazali probleme u njihovim krvnim i disajnim sistemima, ljekar je zaključio da su oni u stanju koje dozvoljava da budu pritvoreni.

20. Podnosioci predstavke su ostali u pritvoru do popodneva sljedećeg dana, 5. oktobra 1993, kada su izvedeni pred okružnog tužioca. Pošto ih je tužilac saslušao, pušteni su na slobodu.

21. Prvi podnosilac predstavke je odveden u bolnicu, gde je ostao 11 dana. Drugi podnosilac predstavke je odveden u istu bolnicu, ali je odmah pušten, a kasnije je podvrgnut vanbolničkom liječenju.

B. Postupak protiv policajaca

22. Petog oktobra 1993, kada su ih saslušavali tužioci, podnosioci predstavke su se žalili da su ih policajci pretukli u sportskom klubu i u policijskom vozilu. Podnosioci predstavke su rekli da su sumnjali u identitet policajaca i da su tražili od njih da pokažu svoje službene legitimacije. Oni su tvrdili da su policajci to odbili da urade i da su umjesto toga pokušali da ih

uhapse. Podnosioci predstavke su još tvrdili da su ih u policijskom vozilu, u kome nije bilo posebnog prostora za uhapšene, policajci počeli snažno da ih udaraju po cijelom tijelu. Pošto su im ruke na leđima bile vezane liscama, i pošto su bili gurnuti na pod vozila, oni nijesu mogli da se brane i tako umanjene snagu udaraca. Oni su tvrdili da su ih policajci tukli cijelim putem do policijske stanice.

23. U vezi sa pritužbama podnosilaca predstavke protiv policajaca, Okružni tužilac je 15. marta 1994. pokrenuo istragu zbog sumnje da su izvršena krivična djela zabranjena poljskim Krivičnim zakonikom i Zakonom o policiji. Policajci koji su navodno zlostavljali podnosioc predstavke su u postupku imali status svjedoka, a ne okrivljenih.

24. Podnosioci predstavke su bili pozvani da se 25. marta 1994. pojave pred Okružnim tužiocem, ali tog dana to nijesu učinili.

25. Tužilac je 28. marta 1994. ispitao svjedoka D. K. (policajca). Tridesetog marta su saslušani svjedoci M. K. i M. S. (policajci). Šestog aprila su saslušani svjedoci M. W. (poznat podnosilaca predstavke) i E. P. (menadžer sportskog kluba). Tužilac je 13. aprila pozvao svjedoke J. S. i M. B, a 20. aprila on je pozvao svjedoka P. W. (svi policajci).

26. Podnosioci predstavke su saslušani 5. i 9. maja 1994. Tokom istrage podnosioci predstavke su tvrdili da su policajci od samog početka bili veoma neprijateljski raspoloženi prema njima, da od njih nijesu tražili da napuste sportski klub i da su ih istukli bez ikakvog razloga. Policajci su tvrdili da su podnosioci predstavke njih napali i da je tek prijetnja vatrenim oružjem omogućila da oni budu uhapšeni.

27. Dvadeset trećeg maja 1994. tužilac je saslušao svjedoke M. W, J. R. i J. N. (policajce). On je 24. maja 1994. pozvao svjedoke A. G. i J. P. Dvadeset šestog maja tužilac je saslušao svjedoka D. J., a 27. maja svjedoka M. H. (obojica ljekari).

28. Istraga u vezi sa postupanjem policajaca je nastavljena odlukom Oblasnog tužioca od 10. juna 1994, kako bi se saslušali još neki svjedoci.

29. Okružni tužilac je 14. juna 1994. saslušao svjedoke A. W. i R. M. (ljekari).

30. Šesnaestog juna 1994, Odjeljenje za sudsku medicinu Medicinske akademije u Bjalistoku (*Bialystok*) dalo je mišljenje o fizičkom stanju podnosilaca predstavke nakon incidenta. Mišljenje je dato na zahtjev Okružnog suda u Lublinu, u vezi s postupkom koji se vodio protiv podnosilaca predstavke (vidi takođe stav 44 u nastavku).

31. Specijalisti sudske medicine su, na osnovu medicinske dokumentacije sakupljene tokom liječenja podnosilaca predstavke od 5. oktobra 1993. pa nadalje, utvrdili da je prvi podnosilac predstavke imao hematom oko lijevog oka, podliv veličine 2 x 2 cm na potiljku, modricu sa oguljenom kožom veličine 7 x 7 cm na lijevoj strani vilice, četiri modrice oblika trake na velikom

dijelu grudi, i da su mu trbuh i kičma bili osjetljivi. Drugi podnosilac predstavke je imao male izolovane modrice na bradi i vratu, modricu na oguljenoj gornjoj usni, unutrašnju ranu na sluzokoži gornje usne, lezije/povrede prednjih zuba i povrede desnog koljena i zgloba šake.

32. Specijalisti sudske medicine su takođe naveli da se, nekoliko dana poslije incidenta, prvi podnosilac predstavke sve više žalio na bol u glavi, vrtoglavicu, pogoršanje vida i sluha, a da se drugi podnosilac predstavke žalio na slabost desne ruke, pogoršanu osjetljivost prstiju, jake glavobolje, vrtoglavicu, mučninu, bol u kičmi i smanjenu pokretljivost. Specijalisti su naveli da naknadni pregledi podnosilaca predstavke nijesu potvrdili bilo kakva odstupanja od normalnog zdravstvenog stanja. Specijalisti su naveli da je prvi podnosilac predstavke trebalo da izađe iz bolnice 8. oktobra 1993, ali je tamo ostao na intervenciju svog oca. Oni su takođe naglasili da je otac podnosioca predstavke, koji je ljekar, tokom svojih dolazaka u bolnicu sinu davao uputstva o tome na šta i kako da se žali. Prvi podnosilac predstavke je 15. oktobra 1993. pušten iz bolnice, iako je i poslije tog dana bio podvrgnut vanbolničkom liječenju vilice, grudi i kičme.

33. Specijalisti sudske medicine su zaključili da su povrede koje su podnosioci predstavke zadobili mogle biti nanijete tvrdim, tupim predmetom, na primjer palicom, i da su povrede mogle nastati onako kako podnosioci predstavke tvrde da su nastale, na primjer usljed udaraca palicom ili pesnicama. Specijalisti su smatrali da oštećenja mekog tkiva do kojih je došlo prilikom ovih povreda nijesu trajala više od sedam dana, ali da su povrede bile dovoljno ozbiljne da bi član 156, stav 2 poljskog Krivičnog zakonika [nanošenje lakih tjelesnih povreda] mogao biti primijenjen protiv policajaca. Specijalisti su takođe naglasili da su tegobe podnosilaca predstavke u određenoj mjeri bile simulirane i prenaplašene.

34. Okružni tužilac je 29. juna 1994. od specijalista sa Medicinske akademije u Vroclavu (*Wroclaw*) zatražio da daju posebno mišljenje za potrebe postupka koji se vodio povodom optužbi podnosilaca predstavke protiv policajaca.

35. Odlukama od 9. septembra i 15. novembra 1994. Oblasni tužilac je ponovo riješio da nastavi istragu.

36. Specijalisti sa Medicinske akademije u Vroclavu su dali mišljenje 6. decembra 1994. Oni su utvrdili da je poslije hapšenja prvi podnosilac predstavke imao natečeno lijevo oko, a da je drugi podnosilac predstavke imao pojedinačne modrice na licu, oguljenu usnu i povrede tri zuba. Specijalisti su takođe naveli da prvi podnosilac predstavke nije imao potres mozga. Oni su naveli da su povrede podnosilaca predstavke mogle nastati onako kako policajci tvrde da su nastale, onako kako podnosioci predstavke tvrde da su nastale ili na neki treći način.

37. Podnosioci predstavke su od okružnog tužioca zahtijevali da sasluša dodatne svjedoke, tačnije njihove roditelje, dvojicu okružnih tužilaca i ame-

ričkog košarkaša koji je prisustvovao događajima 4. oktobra 1993. Tužilac je 9. septembra 1994. odbio ovaj zahtjev zbog toga što roditelji podnosilaca predstavke nijesu prisustvovali incidentu, zbog toga što svjedočenja tužilaca ne bi bila relevantna za utvrđivanje činjenica, i zbog toga što su izjave američkog košarkaša bile zabilježene u postupku protiv podnosilaca predstavke. Tužilac je iz ovih razloga smatrao da nije potrebno dalje saslušavanje svjedoka.

38. Tužilac je 12. decembra 1994. odlučio da obustavi istragu protiv policajaca. On je smatrao da nema dovoljno dokaza u korist tvrdnje podnosilaca predstavke da su policajci izvršili krivično djelo. Na osnovu izjava svjedoka, on je smatrao da su policajci bili primorani da primijene silu pošto su podnosioci predstavke odbili da napuste sportski klub. Tužilac nije utvrdio da je protiv podnosilaca predstavke bilo kakva sila bila upotrijebljena dok su bili u policijskoj marici. Na osnovu mišljenja Medicinske akademije u Vroclavu, tužilac je zaključio da činjenica da su podnosioci predstavke bili zadržani u bolnici sedam dana ne mora nužno da znači da je bilo potrebno punih sedam dana kako bi se dovršilo liječenje povreda koje su zadobili. Tužilac je zaključio da su „povrede [koje su pretrpjeli podnosioci predstavke] mogle nastati onako kako oni tvrde da su nastale, ali i onako kako tvrde policajci“. Imajući u vidu načelo da se u slučaju sumnje mora odlučiti u korist okrivljenog, tužilac je odlučio da obustavi istragu protiv policajaca.

39. Podnosioci predstavke su se žalili na ovu odluku. Oblasni tužilac je 16. januara 1995. odbio ovu žalbu i konačno obustavio istragu. Oblasni tužilac nije našao „nedvosmislene dokaze“ o krivici policajaca. On je zaključio da je okružni tužilac pravilno ocjenio prikupljene dokaze i donio dobro obrazloženu odluku.

C. Postupak protiv podnosilaca predstavke

40. Poslije saslušanja podnosilaca predstavke 5. oktobra 1993, okružni tužilac je pokrenuo istragu protiv njih zbog sumnje da su napali policajce, ometajući ih tako u vršenju dužnosti. Istog dana tužilac je odredio jemstvo za podnosiocima predstavke, u vezi s događajima 4. oktobra 1993, zbog sumnje da su izvršili krivično djelo određeno članom 234 Krivičnog zakonika.

41. Podnosioci predstavke su 6. oktobra 1993. uložili žalbu na odluku o određivanju jemstva i zahtijevali od organa gonjenja da im imenuju branioca po službenoj dužnosti, pozivajući se, između ostalog, na član 6, stav 3 Konvencije. Oni nijesu dobili odgovor na ovaj zahtjev.

42. Tokom istrage su policajci, podnosioci predstavke i svjedoci događaja od 4. oktobra 1993, uključujući i svjedoke na strani podnosilaca predstavke, bili pozvani da daju iskaze. Podnosioci predstavke su podnijeli mnoštvo zahtjeva u kojima su tvrdili da bi optužbe protiv njih trebalo da budu ispitane iz ugla njihovih pritužbi o tome da su ih policajci pretukli. Međutim, na osnovu odgovarajućih odredaba krivičnog postupka, tužilaštvo je odlučilo da ma-

terijal u vezi s optužbama podnosilaca predstavke na račun policajaca zbog zlostavljanja oстане odvojen i da se u vezi sa incidentom od 4. oktobra 1993. vode dvije paralelne istrage.

43. Sedamnaestog februara 1994. podnosioci predstavke su okrivljeni zbog tuče, napada i zlostavljanja policajaca tokom njihovog obavljanja dužnosti.

44. Okružni sud u Lubljini je 7. aprila 1994. odlučio da od Odjeljenja za sudsku medicinu Medicinske akademije u Bjalistoku zatraži mišljenje o povredama koje su podnosioci predstavke imali poslije incidenta. Mišljenje je sačinjeno 16. juna 1994. godine (vidi takođe gore stavove 30–33).

45. Okružni sud u Lubljini je 17. oktobra 1994. odlučio da pribavi mišljenje psihijatrijskog vještaka o tome da li su podnosioci predstavke „bili svjesni značaja svojih postupaka i sposobni da ih odmjere“, kako bi utvrdio njihovu krivičnu odgovornost. Sud je takođe, uzimajući u obzir da je uračunljivost podnosilaca predstavke bila sporna, odlučio da im imenuje advokata po službenoj dužnosti, u skladu sa članom 70, stav 1 Zakonika o krivičnom postupku.

46. Dopisom od 18. oktobra 1994. podnosioci predstavke obavijestili su sud da su odbili da se podvrgnu psihijatrijskom vještačenju. Oni se nijesu pojavili na psihijatrijskom ispitivanju u Centru za mentalno zdravlje u Lubljini koje je sud zakazao za 10. januar 1995. Sud je odredio da budu prinudno odvedeni na psihijatrijsko ispitivanje koje je bilo zakazano za 2. februar 1995. Ovog dana su podnosioci predstavke bili odvedeni vještacima, ali su odbili da budu podvrgnuti ispitivanju. Ovakva situacija se ponovila 8. marta 1995. Imajući u vidu da su podnosioci predstavke tri puta odbili psihijatrijski pregled, vještaci psihijatri su od suda zahtijevali da odredi smještanje podnosilaca predstavke u psihijatrijsku bolnicu, kako bi uspjeli da sprovedu vještačenje i daju mišljenje koje je sud od njih tražio.

47. Okružni sud u Lubljini je 23. marta 1995. naredio da podnosioci predstavke budu prinudno smješteni u Centar za mentalno zdravlje u Lubljini na najviše šest nedjelja. Podnosioci predstavke i njihov zastupnik su se žalili na ovu odluku. Zastupnik podnosilaca predstavke je u žalbi izjavio da on na sebe preuzima obavezu da osigura da se podnosioci predstavke dobrovoljno pojave na psihijatrijskom vještačenju. Oblasni sud u Lubljini je 3. aprila 1995, imajući u vidu ovo obećanje branioca podnosilaca predstavke, ukinuo odluku od 23. aprila 1995.

48. Sljedećeg dana određenog za psihijatrijsko vještačenje podnosilaca predstavke, 30. maja 1995, oni ponovo nijesu došli na pregled. Vještaci su 21. juna 1995. od suda ponovo zahtijevali da odredi prinudne mjere protiv podnosilaca predstavke, kako bi se vještačenje izvršilo.

49. Okružni sud u Lubljini je 11. jula ponovo naredio prinudno smještanje podnosilaca predstavke u psihijatrijsku bolnicu na najviše šest nedjelja. U postupku po žalbi podnosilaca predstavke, Oblasni sud u Lubljini je 24. jula 1995. potvrdio odluku Okružnog suda.

50. Prvi podnosilac predstavke je 1. decembra 1995. smješten u Centar za mentalno zdravlje u Lubljini. Na zahtjev vještaka da se boravak prvog podnosioca predstavke u bolnici produži zbog njegovog lošeg ponašanja, kojim je ometao utvrđivanje valjane dijagnoze, Okružni sud u Lubljini je 11. januara 1996. produžio rok za vještačenje mentalnog zdravlja prvog podnosioca predstavke do 23. februara 1996. U postupku po žalbi koju je na ovu odluku uložio prvi podnosilac predstavke, Oblasni sud u Lubljini je 22. januara 1996. potvrdio odluku Okružnog suda. Prvi podnosilac predstavke je iz psihijatrijske bolnice pušten 15. februara 1996.

51. Konačno mišljenje o psihičkom stanju prvog podnosioca predstavke dato je 22. februara 1996. Sudski vještaci, psihijatri, zaključili su da je u trenutku incidenta sa policijom 4. oktobra 1993. on bio sposoban da shvati značenje svojih postupaka i da kontroliše svoje ponašanje. Zaključeno je da prvi podnosilac predstavke nije bio neuračunljiv. Vještaci su takođe zabilježili da je on bio veoma sumnjičav i nepovjerljiv tokom pregleda.

52. Pošto je drugi podnosilac predstavke izrazio spremnost da se podvrgne vanbolničkom psihijatrijskom posmatranju, on nije bio smješten u psihijatrijsku bolnicu. Vještaci psihijatri su svoje mišljenje u vezi s drugim podnosiocem predstavke dali 27. februara 1996. Prema zaključcima vještaka, drugi podnosilac predstavke je bio mentalno zdrav. Vještaci su takođe zabilježili da je on bio veoma napet tokom pregleda, da je često govorio povišenim glasom i da nije reagovao na zahtjeve da se smiri.

53. Okružni sud u Lubljini je 7. avgusta 1996. proglasio podnosiocem predstavke krivim za krivično djelo predviđeno članom 234 Krivičnog zakona zbog toga što su 4. oktobra 1993. pružali otpor policajcima i napali ih. On je smatrao da je menadžer sportskog kluba imao pravo da od podnosioca predstavke zahtijeva da napuste klub, iz bilo kog razloga, i da je policija stoga zakonito izvršila njegov zahtjev. Podnosioci predstavke su bili osuđeni: prvi podnosilac predstavke na godinu i šest mjeseci zatvora, a drugi podnosilac predstavke na godinu dana zatvora. Sud je obojici podnosilaca predstavke ove kazne izrekao uslovno, na tri godine.

54. Odlučujući o žalbi podnosilaca predstavke, Oblasni sud u Lubljini je 17. decembra 1996. potvrdio prvostepenu presudu. Oblasni sud je zaključio da „činjenica da okrivljeni nijesu postupili u skladu sa zahtjevom petorice policajaca da napuste sportski klub pokazuje da se oni nijesu odgovorno ponašali, što su potvrdili i sudski vještaci, psihijatri“. Ova odluka je bila konačna. Podnosioci predstavke nijesu bili poslani u zatvor zbog ove osude.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

55. Članovi 15 i 16 Zakona o policiji ovlašćuju policiju da uhapsi osobu koja remeti javni red i da upotrijebi direktnu prinudu „da bi osigurala postupanje u skladu s datim naredenjima“. Posebna uredba Vlade od 17. septembra

1990. (DZ.U.90.70.410) predviđa da bi sredstva prinude trebalo da izazovu bol u najmanjoj mogućoj mjeri, i da treba prestati s njihovom primjenom ako se osoba ponaša u skladu s naređenjima.

Prema članu 69 Zakonika o krivičnom postupku, ukoliko nema sredstava da sam angažuje branioca, okrivljeni tužiocu može uputiti zahtjev za imenovanje branioca po službenoj dužnosti. Tužilac takav zahtjev mora uputiti sudu kako bi advokat bio imenovan.

Prema članu 70, stav 1, sud tokom suđenja može na sopstvenu inicijativu okrivljenom imenovati advokata, ukoliko ima opravdane razloge da bude zabrinut u vezi sa njegovom uračunljivošću.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 3 KONVENCIJE

56. Podnosioci predstavke su tvrdili da je došlo do povrede člana 3 Konvencije, koji glasi:

„Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

A. Navodno zlostavljanje koje je izvršila policija 4. oktobra 1993.

57. Država je negirala bilo kakvo zlostavljanje podnosilaca predstavke 4. oktobra 1993. Ona je navela da je upotreba sile bila neophodna kako bi se podnosioci predstavke potčinili zakonitim zahtjevima policajaca. Prema njima nije bila upotrijebljena prekomjerna sila, niti su ih u policijskoj marici tukli.

58. Podnosioci predstavke su osporili zaključke Države. Oni su naveli da su ih policajci tukli dok su pokušavali da ih uhapse i dok su ih vozili u policijskoj marici u kojoj nije bilo odvojenog prostora za uhapšene. Podnosioci predstavke su tvrdili da su policajci upotrijebili prekomjernu i nepotrebnu fizičku silu protiv njih, što je u suprotnosti sa gore pomenutom odredbom Konvencije.

59. Sud podsjeća da član 3 Konvencije apsolutno zabranjuje mučenje i nečovječno ili ponižavajuće postupanje. Da bi spadalo u opseg člana 3, zlostavljanje mora dostići minimalni stepen ozbiljnosti. Procjena ovog minimuma je relativna: zavisi od svih okolnosti slučaja, kao što su trajanje postupanja, njegove fizičke i psihičke posljedice i, u nekim slučajevima, pol, starost i zdravstveno stanje žrtve. U pogledu osobe lišene slobode, primjena sile koja nije bila zaista neophodna usljed ponašanja te osobe narušava ljudsko dostojanstvo i, u načelu, predstavlja povredu prava garantovanog članom 3. Sud postupanje smatra „nečovječnim“ ako je, između ostalog, bilo unaprijed smišljeno, trajalo satima bez prekida i izazvalo ili stvarnu tjelesnu povredu ili

jake fizičke ili psihičke patnje, a takođe „ponižavajućim“ ako je bilo takvo da je kod svoje žrtve pobudilo osjećanja straha, rastrojstva i inferiornosti koja mogu da je ponize i omalovaže. Da bi se postupanje koje ih je izazvalo smatralo „nečovječnim“ ili „ponižavajućim“, patnje ili poniženje do kojih je došlo moraju u svakom slučaju biti veći od onih patnji ili poniženja do kojih dolazi prilikom zakonitog postupanja ili kažnjavanja. Pitanje da li je svrha postupanja bila da se žrtva ponizi ili omalovaži je još jedan faktor koji treba uzeti u obzir, ali odsustvo takve svrhe ne isključuje mogućnost da je došlo do povrede člana 3 (vidi *Labita protiv Italije* [GC], br. 26772/95, 6.4.2000, st. 119–120, ECHR 2000-IV). Tvrdnje o zlostavljanju moraju biti potkrijepljene odgovarajućim dokazima. Kada ocjenjuje ove dokaze, Sud zahtijeva da zlostavljanje bude dokazano „van razumne sumnje“, ali dodaje da se ono tako može dokazati na osnovu postojanja dovoljno snažnih, jasnih i dosljednih zaključaka ili sličnih neoborivih činjeničnih pretpostavki (*loc. cit.*, st. 121).

60. U ovom predmetu, zlostavljanje na koje su se podnosioci predstavke žalili sastojalo se od prebijanja koje su izvršili policajci 4. oktobra 1993, koje je za posledicu imalo brojne povrede (vidi gore stavove 19, 30–33, 36). Sud smatra da količina podliva koje su utvrdili različiti stručnjaci koji su pregledali podnosiocima predstavke ukazuje na to da su povrede bile dovoljno ozbiljne da bi mogle predstavljati zlostavljanje koje spada u opseg člana 3 (vidi, *mutatis mutandis*, *Assenov i drugi protiv Bugarske*, br. 24760/94, 28.10.1998, st. 95, ECHR 1998-VIII). Ostaje da se utvrdi da li se u vezi sa ovim povredama Država može smatrati odgovornom za povredu člana 3.

61. Sud zapaža da među stranama u postupku ne postoji spor u pogledu činjenice da su povrede o kojima je riječ izazvali policajci, koristeći protiv podnosioca predstavke pesnice i palice i upotrijebljavajući suzavac protiv drugog podnosioca predstavke (vidi gore stavove 11–15). Nije osporeno ni to da su policajci upotrijebili silu 4. oktobra 1993. u sportskom klubu i dok su odvodili podnosiocima predstavke u policijsku maricu kako bi izvršili hapšenje kojem su se podnosioci predstavke opirali. Međutim, strane u postupku se ne slažu u vezi s pitanjem da li su podnosioci predstavke bili pretučeni u policijskoj marici dok su bili prevoženi u policijsku stanicu (vidi gore stavove 16–18). Mora se primjetiti da tvrdnja podnosioca predstavke da su bili pretučeni dok su u marici ležali vezani lisicama nije bila potvrđena u okviru istrage koja se povodom njihovih pritužbi vodila na nacionalnom nivou, pred dvije instance (vidi gore stavove 38–39; vidi takođe stavove 66–71 u nastavku). Iako u pogledu činjenica vezanih za navodnu povredu Konvencije Sud nije vezan zaključcima nacionalnih organa, on smatra da na osnovu napomena strana u postupku i materijala koji su mu dostupni ne može utvrditi da li je u policijskoj marici došlo do nekog zlostavljanja, kao što tvrde podnosioci predstavke.

62. Sud napominje da su podnosioci predstavke 4. oktobra 1993. bili uhapšeni prilikom operacije koja je dovela do neočekivanog razvoja događaja, zbog čega je policija morala da reaguje. Drugo, iako je policajaca bilo

šest, u odnosu na dvojicu podnosilaca predstavke, mora se uzeti u obzir da su se podnosioci predstavke bavili bodi-bildingom i da su se aktivno opirali zakonitim radnjama policije – odbijajući usmeni zahtjev da napuste sportski klub, pružajući otpor policiji koja je pokušavala da ih uhapsi i šutirajući dvojicu policajaca (vidi, poređenja radi, *Rehbock protiv Slovenije*, br. 29462/95, 28.11.2000, ECHR 200-XII, gdje je trinaest policajaca imalo dovoljno vremena da procijeni moguće rizike povezane sa hapšenjem trojice osumnjičenih, i gdje podnosilac predstavke nije ničim pokazivao da bi se opirao hapšenju). Da stvar bude gora, podnosioci predstavke su bili uhapšeni tek kada im je zapriječeno pištoljem, i bili su naknadno osuđeni zbog napada na policajce. Sud se slaže sa zaključkom domaćih sudova da podnosioci predstavke nijesu odgovorno ponašali u trenutku kada su bili suočeni sa jednostavnom obavezom da postupe u skladu sa zakonitim zahtjevom policajaca – obavezom koja je dio opštih građanskih dužnosti u demokratskom društvu. Ove činjenice idu značajno na štetu podnosilaca predstavke, što za posljedicu ima to da je obaveza Države da dokaže da upotrijebljena sila nije bila prekomjerna manje stroga (vidi, *mutatis mutandis*, *loc. cit.*, st. 65–78).

63. Sud uz to zapaža da, iako je prvi podnosilac predstavke ostao u bolnici jedanaest dana, nije utvrđeno da je bilo potrebno toliko vremena da bi se oporavio od povreda koje je zadobio 4. oktobra 1993, već je mogao biti otpušten iz bolnice četiri dana nakon incidenta (vidi gore stav 32). Još je zabilježeno da je drugi podnosilac predstavke pretrpio manje ozbiljne povrede i da je dobio vanbolničko liječenje.

64. Ozbiljnost povreda o kojima je riječ, kao takva, ne može zasjeniti činjenicu da je upotreba fizičke sile u ovom slučaju bila neophodna zbog ponašanja podnosilaca predstavke. Stoga, iako su podnosioci predstavke sigurno doživjeli patnje koje su bile posljedica incidenta od 4. oktobra 1993, ne može se smatrati da je upotreba sile protiv njih bila prekomjerna.

65. U skladu s tim, kad je u pitanju navodno zlostavljanje koje je izvršila policija 4. oktobra 1993, nije došlo do povrede člana 3 Konvencije.

B. Priroda sprovedene istrage

66. Država je tvrdila da su tužioci sproveli detaljnu i djelotvornu istragu navoda podnosilaca predstavke o zlostavljanju. Saslušano je petnaest svjedoka događaja od 4. oktobra 1993. i uzeta su mišljenja vještaka kako bi se utvrdila vjerodostojnost pritužbi podnosilaca predstavke. Tužilaštvo je odlučilo da obustavi istragu pošto je većina svjedočenja potvrdila verziju događaja koju je dala policija; takođe, odluka je donijeta vodeći računa o tome da je u odnosu na policajce važno načelo pretpostavke nevinosti.

67. Podnosioci predstavke su tvrdili da nije omogućena odgovarajuća istraga njihovih pritužbi. Konkretno, oni su osporavali tumačenje određenih dokaza od strane tužilaštva. Podnosioci predstavke su takođe naveli da nijesu

saslušani svi svjedoci događaja od 4. oktobra 1993. i da je tužilaštvo, kada je odlučilo da obustavi postupak, uzelo u obzir samo dio medicinskih izvještaja.

68. Sud podsjeća da član 3 garantuje pravo na detaljnu i djelotvornu istragu vjerovatnih tvrdnji o zlostavljanju, podobnu da dovede do identifikacije i kažnjavanja odgovornih za takvo postupanje. U gore citiranom predmetu *Labita*, Sud je utvrdio povredu člana 3 pošto vlasti nijesu istražile brojne navodne akte nasilja, ponižavanja i drugih oblika mučenja podnosioca predstavke. Ipak, treba primijetiti da je u tom slučaju Sud došao do svog zaključka na osnovu očigledne neaktivnosti državnih organa u pogledu pritužbi podnosioca predstavke (*loc. cit.*, st. 117–136).

69. Nasuprot tome, u ovom predmetu su, u kontekstu istrage tvrdnji podnosioca predstavke o zlostavljanju od 4. oktobra 1993, saslušane brojne osobe, uključujući nezavisne svjedoke, i pribavljena dva odvojena mišljenja vještaka (vidi gore stavove 22–39). Sud zapaža da je zahtjev podnosioca predstavke da se saslušaju dodatni svjedoci bio odbijen obrazloženom odlukom (vidi gore stav 37). Kasnije je tužilaštvo odlučilo da ne optuži policajce i da obustavi istragu zbog nedostatka nedvosmislenih dokaza o njihovoj krivici. Istraga okružnog tužilaštva je okončana 4. decembra 1994. – tj. četrnaest mjeseci nakon spornih događaja – ali se to vrijeme može smatrati prihvatljivim, imajući u vidu broj procesnih radnji koje su nadležni organi preduzeli (vidi gore stavove 22–39; vidi takođe, pooređenja radi, gore pomenuti predmet *Labita*, *loc. cit.*, st. 133, gdje su tokom identičnog perioda bile prikupljene samo fotografije navodnih počinilaca).

70. Osim toga, podnosioci predstavke su zatim imali priliku da pred višim tužiocem ospore odluku okružnog tužioca. Međutim, ne može se smatrati bitnom činjenica da su oni u svakoj fazi bili neuspješni. Nema dokaza da je tužilaštvo trebalo da preduzme bilo kakve druge korake kako bi utvrdilo činjenice u vezi s tvrdnjama podnosioca predstavke. Niti ima indicija da su tužioci na arbitraran način koristili diskreciono pravo koje im zakon daje, dozvoljavajući im da ocjenjuju dokaze koje imaju pred sobom kako bi donijeli odluku o tome da li će optužiti navodne počinioce za neko krivično djelo.

71. Uzimajući ovo u obzir, Sud zaključuje da je istraga navoda podnosioca predstavke o zlostavljanju bila detaljna i djelotvorna. Stoga po ovom pitanju nije došlo do povrede člana 3 Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 6, STAVOVI 1 i 3 (c) KONVENCIJE

72. Podnosioci predstavke su takođe tvrdili da je došlo do povrede člana 6 Konvencije, koji u relevantnim djelovima glasi:

„Svako, tokom odlučivanja o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu ... raspravu ... pred sudom... .

3. Svako ko je optužen za krivično djelo ima sljedeća minimalna prava:

...

(c) da se brani lično ili putem branioca koga sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno kada interesi pravde to zahtijevaju;“

73. U ovom pogledu, podnosioci predstavke su naveli da su, kada su se žalili na odluku o određivanju jemstva od 5. oktobra 1993, obojica zahtijevali da im se dodijeli branilac po službenoj dužnosti. Međutim, tužilac nije odgovorio na njihov zahtjev, niti ga je proslijedio sudu, postupajući tako u suprotnosti sa zahtjevima iz člana 69 Zakonika o krivičnom postupku. Podnosioci predstavke su naveli da nijesu imali advokata do 17. oktobra 1994, kada im je Okružni sud u Lubljini imenovao branioca u skladu sa članom 70, stav 1 Zakonika o krivičnom postupku, zbog zabrinutosti u pogledu njihove uračunljivosti. Posljedica toga je bilo to što nijesu mogli valjano da se brane, što predstavlja povredu člana 6, stavova 1 i 3 (c) Konvencije.

74. Država je priznala da na zahtjev od 6. oktobra 1993. nije odgovoreno, te da u ovom slučaju „pretpostavke iz člana 6, stav 3 (c) Konvencije nijesu bile ispunjene“.

75. Sud podsjeća da, iako je primarna svrha člana 6, kad su krivične stvari u pitanju, da obezbjedi pravično suđenje pred „sudom“ nadležnim da razmatra „svaku krivičnu optužbu“, to ne znači da se ova odredba Konvencije ne primjenjuje na postupak koji prethodi suđenju. Stoga, član 6 – a naročito stav 3 – može biti relevantan prije nego što je predmet upućen na suđenje, ako i dok postoji mogućnost da pravičnost suđenja bude ozbiljno ugrožena zbog toga što prije njegovog početka nijesu poštovane odredbe ovog člana. Način na koji član 6, stavovi 1 i 3 (c) treba da bude primijenjen tokom prekrivičnog postupka zavisi od posebnih karakteristika postupka i okolnosti konkretnog slučaja (vidi *Brennan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 39846/98, 16.10.2001, st. 45, ECHR 2001-X).

76. U svojoj presudi u predmetu *John Murray protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 18731/91, 8.2.1996, st. 63, ECHR 1996-I), Sud je takođe napomenuo da, iako član 6 obično zahtijeva da okrivljeni ima pomoć advokata od početka ispitivanja u policiji, ovo pravo, koje nije izričito propisano Konvencijom, može biti ograničeno ako za to postoje dobri razlozi. Pitanje je, u svakom slučaju, da li je takvo ograničenje, uzimajući u obzir postupak u cjelini, lišilo okrivljenog prava na pravično saslušanje (vidi takođe gore citiranu presudu u predmetu *Brennan*, *ibid*).

77. Sud primjećuje da nije osporeno da podnosioci predstavke nijesu imali sredstava da angažuju branioca po svom izboru u vezi s krivičnim postupkom koji se vodio protiv njih. Takođe, nije osporeno da su nadležni organi ignorisali zahtjev podnosioca predstavke za imenovanje branioca po službenoj dužnosti, što je za posledicu imalo to da preko godinu dana nijesu imali branioca. Imajući u vidu da je veliki broj procesnih radnji, uključujući saslušanje podnosioca predstavke i njihovo medicinsko vještačenje, sprove-

den u tom periodu (vidi gore stavove 40–45), Sud ne vidi opravdanje za ovo ograničenje, koje je lišilo podnosioc predstavlke prava da se tokom istrage i suđenja brane na odgovarajući način.

78. Shodno tome, došlo je do povrede člana 6, stavova 1 i 3 (c) Konvencije.

III. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

79. Član 41 Konvencije predviđa:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.“

A. Materijalna šteta

80. Podnosioci predstavlke su tražili 202.000 poljskih zlota (PLN) zbog gubitka zarada i prilike da ostvare prihode koji je izazvala povreda Konvencije.

81. Država je ovaj zahtjev smatrala neosnovanim.

82. Sud smatra da ne postoji uzročna veza između utvrđene povrede i navodne materijalne štete (vidi, *između ostalog, R. D. protiv Poljske*, br. 29692/96 i 34612/97, 18. januar 2001, st. 66). Shodno tome, on ne vidi razlog da po ovom pitanju podnosiocima predstavlke dodijeli bilo kakav iznos.

B. Nematerijalna šteta

83. Podnosioci predstavlke su tražili i 300.000 PLN na ime nematerijalne štete.

84. Država je smatrala da je zahtjev podnosilaca predstavlke pretjeran.

85. Sud prihvata da su podnosioci predstavlke pretrpjeli nematerijalnu štetu, kao što je uznemirenost i frustracija uzrokovana nemogućnošću da se brane na odgovarajući način (vidi, *mutatis mutandis*, gore citiranu presudu u predmetu *R. D. protiv Poljske, loc. cit.*, st. 57). Vršeci procjenu na osnovu pravičnosti, Sud u vezi s ovim dodeljuje svakom podnosiocu predstavlke po 2.000 EUR (dve hiljade eura).

C. Sudski troškovi

86. Podnosioci predstavlke su zahtijevali i 3.000 PLN za troškove u vezi s postupkom.

87. Država nije komentarisala ovaj zahtjev.

88. Sud napominje da je podnosiocima predstavlke dodijeljena pravna pomoć kako bi pred njega iznijeli svoj slučaj (vidi gore stav 2). Nema dokaza da su, pored troškova koji su im isplaćeni u skladu sa programom Suda za

pružanje pravne pomoći, imali bilo kakve dodatne troškove u vezi s pritužbama zbog povrede prava koju je Sud utvrdio. U takvim okolnostima, Sud im po ovom osnovu ne dodjeljuje bilo kakvu nadoknadu.

D. Kamata

89. Sud određuje da će na dodijeljeni iznos naknade štete biti zaračunata kamata od 7,25% godišnje.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Zaključuje* da nije došlo do povrede člana 3 Konvencije;
2. *Zaključuje* da je došlo do povrede člana 6, stavova 1 i 3 (c) Konvencije;
3. *Zaključuje*
 - (a) da tužena Država treba da plati, u roku od tri mjeseca od dana kada ova presuda postane pravosnažna u skladu sa članom 44, stav 2 Konvencije, po 2.000 EUR (dvije hiljade eura) svakom od podnosilaca predstavke na ime nematerijalne štete, izraženo u nacionalnoj valuti tužene Države po kursu važećem na dan izvršenja;
 - (b) da će na ovaj iznos od dana isteka gore pomenutog roka od tri mjeseca do izvršenja biti računata kamata od 7,25% godišnje;
4. *Odbija* ostatak zahtjeva podnosilaca predstavke za pravično zadovoljenje.

Presuda je izrađena na engleskom jeziku i dostavljena stranama u postupku 20. juna 2002, u skladu sa pravilom 77, stavovi 2 i 3 Poslovnika Suda.

V. Berger
sekretar

G. Ress
predsjednik